

TÓTH KRISZTINA: *PIXEL – SZÖVEGTEST.*
BUDAPEST, MAGVETŐ, 2011.

D. M.: Egy műalkotás leírását idézem a könyvből: „A részletek néha kifakulnak, idővel megváltoztatják a színüket. Erre ügyelni kell. Az is előfordul, bár ritkábban, hogy besötétednek, ezért máshová kell illeszteni őket. A Mű első pillantásra alakatlan halomnak tűnik, szabálytalan domborulatok halmazának. Aztán, ha körbejárjuk, lassan, apránként kibontakoznak előttünk a formák.” – Szeretek begépelni, lassabban írok, mint olvasok, így marad idő a gondolatnak. Emlékszel erre a részre?

P. J.: Emlékszem, nekem is megragadta a figyelmemet: nem tudtam másként olvasni „a térd történetét”, amelyből idézel, mint a kötet summáját, alkotói vallomását. Tóth Krisztina szövegeit lassan érdemes olvasni. Így lehet felfejteni a rejtett összefüggések hálózatát.

D. M.: A térd történetében Jean-Philippe egy művet hoz létre teafilterekből. Több párnát kitérdepel, miközben megalkotja a torzót. Tovább idézem: „Leginkább egészen kívülről, a műterem végéből, a sarokból érzékelhető, hogy a halmok igenis összefüggenek. A Mű egy hason fekvő férfitestet ábrázol térdtől fölfelé. A két karja el van vágva, úgy is mondhatnánk, túllóg a műterem falán. A feje sincs a térben, nyaknál az északi fal vágja el, mint valami guillotint. A háta óriási, szomorú, izmos lejtő.” Gyönyörű és mélyen szomorú ez a történet. És igen, a szövegírás, szövegkorpusz metaforájaként is olvasható. De valahogy számomra nemcsak ez a funkciója. Térdeplő pózban egy férfi megalkot egy hatalmas férfitorzót teafilterekből...

P. J.: Annál is inkább gyönyörű és mélyen szomorú, ahogyan írod, mivel az olvasó, ha lineárisan olvassa a történeteket, Jean-Philippe teafiltereivel, egy kapcsolat apró bizonyítékaival, a szakítás tanúival már találkozott egy „korábbi” szövegben.

D. M.: Itt viszont térdepel „mellette”, nem vezeklésből, hanem mert „egyszerűen így adódott”, csak felülnézetből látszik férfitestnek, olyan nézetből, ahonnan ő, az alkotás pőzából, nem láthatja, és mégis létre tudja hozni a „szomorú, izmos lejtőt”. A részletekből. Nem kell egészben látnia, hogy érzékeiből létrehozza.

P. J.: Kirakni a másik testét. Hiányában beérni a lenyomatával. Ugyanakkor létrehozni azt egy magasabb rendben, feltárva az „isteni” pillantásnak, az egyetlen nézőpontnak, amely olvasni tudja a testre írt üzenetet. Amely nem más, mint ez: „Thirty years”. Azaz éppen annyi év, ahány történet van a kötetben. Kimért pontossággal egy emberöltőnyi.

D. M.: Igen, minden de- és poszt- előtagú kurrens szakkifejezést alkalmazhatnánk erre a leírásra – teafilterek, pixelek, nézőpont lebontása stb. –, és mégis, minden szétszalazott érzékelésen túl olyan ragaszkodás jut kifejezésre kimondatlanul – ezt az együttlétet a hosszú évek alatt megvastagodott bőr jelzi a térden –, amelyre csak akkor vagyunk képesek, ha nagyon szeretünk valakit. Semmi pátosz nincs benne. Két ember viszonyának legszebb leírása. Egy férfi egy másikat alkot. Torzót, és ő is azzá válik, térden járva alkotja.

P. J.: És az is különösen izgalmas, ahogyan ez az alázattal teljes testtartás és a másik test iránti vágyakozás szövegre vált, apró egységként egy nagyobb kompozícióban, amelyre nincs rápillantásunk. Legalábbis elsőre. De ahogy a történetek elmondódnak, előtérbe kerülnek, majd ismét háttérbe húzódnak, megsejteni véljük a szövegek között rezgő pókhálófinom erezetet. Ebben jó Tóth Krisztina: pátosz nélkül tárja fel véges kapcsolatokat, örök érvényű szakítások „leleteit”.

D. M.: Különleges kompozíció. Egyszerre bolyongunk a szövegek között, a részletekben, térben járva olvasunk, és mindvégig érzékeljük, hogy átnyúlnak a karok, a fejek (levágottak) a szövegeken. A felettes, mindent látó pozíció is humorosan meg-megjelenik. És tényleg, ha másodszor is elolvassuk, akkor a visszatérések, átnyúlások, mozgásban lévő kiteljesedések könyve lesz. A fenti torzó férfitest a könyv alcímével, a szövegtesttel állítható párba. De női test is ez a könyv.

P. J.: Androgün. Túl azon, hogy a szövegtest darabjainak címei a férfi és női test részeit egyaránt tartalmazzák (l. „a hüvely története”, „a pénisz története”), a fejezetek férfiak és nők történetei egyaránt. Nemekről, viszonyokról szóló történetek, de mindegyikben valami fogyatékre, valami veszteségre derül fény. Amely már nem nemspecifikus. A veszteségek, szakítások, az „elengedett” kezek valami magasabb törvényszerűséget fogalmaznak meg. Idézem: „Akkor a sors – még utoljára – többféle lehetséges történetet felkínált. A valóság pedig a legrosszabbra bőkött rá, hogy jó, haladjunk, akkor legyen ez. Mindig a legrosszabb történet íródik jelenné, és ezt mindig csak utólag lehet látni.”

D. M.: Igen, ez az alakjai között bolyongó mindentudó narrátor öniróniája is. Hogy mégse ő dönti el, hogyan alakuljanak a sorsok, megtehetné, de mégsem teszi meg, szemléli őket. Kíváncsian, szeretettel, alázattal, beletörődéssel, együttérzéssel.

P. J.: És megadással a sorssal szemben: „az elbeszélőt még csak-csak el lehet téríteni, a sorsot soha”.

D. M.: Úgy képezem, mint aki járkal az alakjai, szövegtestrészei között, és érzékeli a folyton elmozduló kompozíciót, mintha egy háromdimenziós szövegtér volna, ahol kiemelkedik egy testrész, szöveg, de érezhető a mögötte levő tér, hogy az nem üres, az ő története beleszövődik mások történetébe. Az egész nagyon meg van komponálva láthatatlanul. A képiség tapasztalatát, a pixeleket a kompozíció mozgására viszi át. Visszatérve a testekhez: a test egyszerre zárt egység és nyitott felület, amely kapcsolódni képes. Ezek a szövegek úgy működnek együtt, mint az érintés. Az érintés már egyik érintő-érintetté sem, közöttük van, egyikhez sem tartozik külön-külön. Nem visszavonható, és nem birtokolható. Közösséggé teszi az érintetteket.

P. J.: Valóban, az érintés megfelelő szó. Az érintés és annak hiánya. Ahol kellett volna érintésnek lennie.

D. M.: Ezek a szövegek is ilyenek, megérintik egy-egy részükkel a másik szövegtestét, és így tartoznak össze. A mozgó kompozícióval kilép a pixel kétdimenziós teréből. A pixel nem osztható(?), de kapcsolódik, érintkezik egy mozgó háttérrel. Persze, konkrét alakokban is érintkeznek a történetek, sokkal inkább, mint elsőre látszik, azt is mondhatjuk, hogy Gavriela és Cosmina zsidó család története a könyv, de sokkal erősebbnek érzem a konkrétumokon túl ezt a szerkezeti módot, amit az érintéssel próbáltam érzékeltetni.

P. J.: Az érintkezés mint az olvasás alakzata, ezt feljegyzem a következő újraolvasáshoz. Aki egyik történetben főszereplő, a másikban távoli rokonná, összé, leszármazottá zsugorodik. Élettörténetek meghatározó mozzanatai pixelekké zsugorodnak, pixelnyi epizódok válnak jelentéshordozó nagyobb egységekké. A „legrosszabb történetek” keresése, a legfájdalmasabb pontok kitapogatása révén válik iteratívvá, nem-identikus ismétlések szekvenciájává a kötet. Azok alapján, amit írsz, az „érintettek” szó

jelentését is másképp kezdem érteni. Történeteinknek érintettjei vagyunk, mások által érintettek, és megérintettek.

D. M.: Igen, egyébként éptestűen is torzók lennénk. A torzó maga az érintés médiuma. Megérint, érzékeli a hiányzó részeit. És ez nem föltétlenül kiteljesítés.

P. J.: Az érintés megvonása, a másik kivonulása a történetemből, akárminő minőségben, ez a legnagyobb veszteség. Viszont a másik oldalról, szöveggként, az írás történeteként, nyereség is. Az olvasó érzékeli, hogy az elbeszélés tétovasága, megjátszott esetlegessége mögött nagyon finom, a történetek réseiben meglapuló figyelem rejtőzik.

D. M.: Valahogy itt a sorsok nem fonódnak össze, mert ez egy megfogható kép lenne: szálak, kötegek összesodródása, fonása (mint amilyen például a gurtai, amivel felakasztja magát az egyik megcsalt feleség). Inkább érintésnyi felületeik vannak, és ezekről az alanyok nem is föltétlenül tudnak, hogy történeteik érintkeztek. Van olyan helyzet, amikor úgy van „benne” valaki egy történetben, hogy nem is tud róla, csak volt egy pillanatnyi érintkezési felület.

P. J.: Nagyon lényeges, amit írsz: hogyan közelednek, érintkeznek, ütődnek egymáshoz, és távolodnak világűrnyív történeteink. Tudunk-e róla, hogy benne vagyunk egy történetben?

Ugyanaz-e a történet, ha a miénk, vagy ha valaki másé?

D. M.: Van egy másik kép a könyvben, amely szintén olvasási metaforaként is látható, de férfiolvasóink előbb vegyenek mély lélegeztet, mert egyébként úgy járnak, mint a szikh férfi a „fűl történetében”. Nos, a kép: a lehúzott gyantacsíkok, „amikből óriási, fekete szőrszálak meredeztek”. Egység és széttartás jön létre a letépett csikban. (De ehhez látni kell a képet.) És ezek is csak hétköznapi szeletek, mint a történetek...

P. J.: Hát ez valóban nagyon „nem-specifikus” metafora. A női test rejtélyei közül való.

D. M.: Nemcsak... Testi metafora, szőrszálhasogató. Élveztem, ahogy a szöveg humora enyhén ironizál a férfi nézőponton. Ugyancsak itt van, hogy mekkorát néz a szikh férfi, hogy Ági fülén nincs lyuk, látszik rajta, „mintha ez idáig abban a hitben élt volna, hogy a nők eleve lyukkal a fülükön születnek”.

P. J.: Végtelenül tárgyias Tóth Krisztina testpoétikája, minden rezdülésnek megvan a pontos objektív, materiális megfelelője, íze, szaga, orgánuma.

D. M.: Hogy érted, hogy tárgyias?

P. J.: Nem érzelmekről beszél, hanem tárgyak sorsáról (lásd a lopott kendő sorsát a hetvennyolcas nyugati történetben), tárgyak oda nem illőségéről (lásd a házassági évfordulóra készített gyűrű zavaró jelenlétét az agydaganatos férfi és a doktornő szeretkezési jelenetében). Ezeken keresztül, áttételesen értjük meg, hogyan érzik magukat a szereplők a bőrükben, az éppen adott-adódó szerepben. Tárgyiasnak érzem a testrészek történeteivé transzponált sorsepizódokat. Azt gondolom, az olvasóra van bízva, hogy a részek és a feltételezett egész viszonyát szétesésként vagy összeállásként érzékeli. Kurrens előtagokkal: de-, vagy kon-?

D. M.: A tárgyak villantanak fel ki nem mondott érzelmeket. A már említett teafilterek például. Csupán ezekből a kiszáradt filterekből sejtiük, hogy az immár ősz hajú, csontos, idős férfi a hatalmas, műterem méretűre teremtett torzó férfifestben egykori szeretőjének adja oda magát ebben a megalkotásban. Csak a filter felbukkanása jelzi a másik történettel való érintkezést, és a méretek aránya (teafilter és hatalmas műterem), az alkotásban eltöltött hosszú idő pedig az odaadást.

P. J.: Ahogy most visszakarodtál „a térd történetéhez”, egyben jelzi, hogyan olvasódnak a történetek: újra, vissza, komplementaritásban. Engedj meg még egy szövegmetaforát: az első fejezetből, „a kéz történetéből” idézem a kréta-kísérlet alakzatát: „[a hatéves kisfiú] Csigavonalban rajzolja a karikákat, és azt képzelem, hogyha végtelen hosszú ideig köröz, akkor a vonalak egymásra rakódnak, és majd kiemelkednek térben az asztallapból, mint egy térbeli rugó.” A kötet olvasását is eme kréta-kísérlet módjára képzelem: végtelen körözés a pixelek sík felületén, amíg kirajzolódik a térbeli konfiguráció.

D. M.: Igen, a térd történetén körözők... És látod, a kiemelt olvasásmetaforáink hogyan kapcsol(ód)nak össze?! Erről a rajzoló kisfiúkézről kiderül, hogy zsidó kislány keze (sok más zsidó kislány kezéhez hasonlóan egy koncentrációs táborban – Treblinka?, Auschwitz? – köröz, és ez nagyon nem mindegy), Gavriélanak hívják, franciául gondolkodik, és görögül felejt, és ő az anyja Jean-Philippe-nek, aki őszén immár a torzót készíti. Egyszerre metaforák ezek a képek, gazdag reflexiós térrel telítve, ugyanakkor nagyon konkrét, húsbavágó érzéseket is közvetítenek. Ellenállnak az esztétizálásnak, konkrétan is kell értenünk. Azt a paradoxont fejezve ki, ahogyan a fenti táborokat sem lehet csak nyelvként olvasni. Nem lehet képként kezelni mint olyasvalamit, ami nem történt meg, és csak nyelvben van, merthogy nem ott volt. Ugyanezt érzem a műalkotás leírásánál is, gyönyörűen szép, és mégsem csak metafora, hanem konkrét testi fájdalom is.

P. J.: Valami ehhez hasonlóan gondolkodtam magam is, amíg szöveget írtál be: konkrét történetek, azonnali távolításban, absztrahálva, lelet és reflexió, szikár dokumentum és folyamatos metaforizálás. Állítás és visszavonás. Test- és...

D. M.: Történet? Történelem? 1943–Auschwitz és 2000-es évek kolozsvári temetője között, egy emberöltőnyi időben sodródó megérintő történetek. És mégis van visszatérés, mert a magyar dédnagyapa sírja mellett játszik a francia (?) David és román (?) Nazarel gyereke. Dávid vágya úgy teljesül, hogy nem tud róla, a hangja telefonon elér a dédnagyapa sírjához.

P. J.: ... és üres hely, nem-hely, lenyomat, amelyre olvasás közben a magunk árnyéka vetül. A történet folytatódik.

Kategória: Téka

Denumire autor: Dánél Mónika - Pieldner Judit

Látó Szépirodalmi Folyóirat